

Tindakan Pentadbiran dalam Penyalahgunaan Label Halal untuk Melindungi Pengguna di Malaysia

Mustafa 'Afifi bin Ab. Halim^a
Ahmad Zaki Salleh^b
Nurfadhilah Che Amani^c

a. Pensyarah di Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia. Beliau juga merupakan Calon PhD (Undang-Undang), School of Law and Politics, University of Hull, United Kingdom dan boleh dihubungi melalui e-mail afifiusim@gmail.com

b Pensyarah kanan Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, 71800 Bandar Baru Nilai, Malaysia.

c Calon PhD di UPM, Pensyarah Fakulti Syariah dan Undang-Undang, Universiti Sains Islam Malaysia, 71800 Bandar Baru Nilai, Malaysia.

Abstrak

Industri makanan halal merupakan satu pasaran yang belum sepenuhnya diterokai dan ianya mempunyai potensi yang sangat baik pada masa hadapan. Ini disokong oleh pertumbuhan masyarakat Islam dunia yang dianggarkan berjumlah seramai 1,599,500,000 pada tahun 2010 dan dijangka meningkat sehingga 2,761,480,000 pada tahun 2050 (Berdasarkan dapatan Pusat Kajian Pew, USA) dengan nilai pasaran halal semasa dianggarkan mencecah USD 2.3 billion. Walau bagaimanapun, terdapat beberapa isu yang dibangkitkan dalam industri makanan halal sama ada di peringkat domestik mahupun antarabangsa terutamanya berkaitan dengan penyalahgunaan label halal dan kesalahan-kesalahan lain yang berhubung kait dengannya. Di Malaysia, persoalan yang timbul, sama ada tindakan sewajarnya dikenakan terhadap pengeluar produk yang menyalahgunakan label halal kerana kebanyakan tindakan yang diambil oleh pihak yang berotoriti lebih kepada tindakan pentadbiran? Objektif kerja kerja ini adalah untuk mengkaji tindakan pentadbiran dalam penyalahgunaan label halal berdasarkan kepada peruntukan-peruntukan dan manual halal seperti Standard Halal Malaysia MS1500:2009 dan Manual Halal Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM) bagi melihat pelaksanaan tindakan pentadbiran oleh pihak yang mempunyai autoriti dalam pelabelan halal. Analisis dokumen digunakan untuk menghasilkan dapatan, dan hasil dapatan ini diharapkan dapat mendidik pengeluar produk agar lebih bertanggungjawab dalam mengeluarkan produk halal bagi kemaslahatan pengguna.

Kata kunci: Halal, tindakan pentadbiran, label, pensijilan halal, perlindungan pengguna, halal standard, halal manual.

Pendahuluan

Industri halal semakin pesat berkembang bukan sahaja di Malaysia, malah di seluruh dunia dan permintaan yang tinggi terhadap industri ini telah menyebabkan pihak industri berusaha untuk memenuhi permintaan-permintaan pengguna. Makanan halal bukan sahaja menjadi pilihan pengguna Muslim semata-mata, malah ianya telah mula menjadi pilihan semua pengguna merentas sempadan tempat, bangsa dan agama. Situasi ini didorong dengan pertumbuhan penganut Islam di seluruh dunia, mempunyai pengetahuan dan tahap ekonomi yang tinggi yang mana menyebabkan permintaan kepada produk halal semakin meningkat (Mustafa & Kamillah 2012: 1). Kebanyakan negara-negara Islam di bawah Pertubuhan Islam

Sedunia juga telah mula mengeluarkan standard halal masing-masing untuk memastikan piawaian halal di negara masing-masing adalah menepati piawaian syarak (Mustafa & Mahyeddin 2012: 7).

Penyalahgunaan Label Halal

Namun demikian, di sebalik perkembangan industri halal yang memberangsangkan ini, masyarakat Islam di negara ini masih berhadapan dengan isu-isu pemalsuan label halal, isu pemprosesan bahan makanan yang tidak mengikut syariat Islam, isu kandungan bahan makanan yang tidak jelas dan isu kebersihan yang tidak berkesudahan. Hal ini harus ditangani dengan segera bagi mengelakkan keraguan pengguna terhadap status produk halal sebagai satu sumber baru pertumbuhan ekonomi dunia. Maka, keberkesanan undang-undang halal perlu dipertingkatkan.

Di samping itu, status halal ke atas produk-produk di pasaran tidak boleh dipandang ringan oleh pengguna-pengguna Islam khususnya. Sebelum pindaan kepada Akta Perihal Dagangan 2011, terdapat banyak kes-kes penipuan label halal yang telah dilakukan oleh peniaga atau pengeluar produk halal yang mendakwa produk mereka halal, namun hakikatnya tidak sebegitu.¹ Hal ini kerana kebanyakan pengusaha makanan atau penjual di Malaysia melihat industri halal ini sebagai satu peluang perniagaan yang berkredibiliti (Wilson & Liu 2010: 111) di mana sebarang produk yang dilabel sebagai halal akan dilihat sebagai mempunyai kredibiliti di mata pengguna (Rezai 2008: 133).

Berdasarkan kes-kes yang telah dilaporkan, ia menunjukkan bahawa kebanyakan penjual telah memperdaya dan membuat representasi salah ke atas pengguna terutamanya dalam penggunaan label halal. Namun, adakah hak pengguna semakin terpelihara setelah pindaan undang-undang dibuat pada tahun 2011 khususnya dan tidak terhad kepada Akta Perihal Dagangan 2011 dalam memberikan perlindungan yang lebih baik kepada pengguna dalam produk halal. Terdapat tiga bentuk tindakan yang boleh dikenakan dalam konteks penyalahgunaan label halal iaitu tindakan sivil, tindakan pentadbiran dan tindakan jenayah.

¹ Contoh kes yang pernah dilaporkan oleh akhbar adalah seperti peniaga telah memperoleh logo halal tetapi kemudiannya menyalahgunakan logo tersebut, sijil pengesahan halal telah tamat tempoh atau syarikat sememangnya tidak pernah memperoleh sijil halal tetapi menggunakan sijil palsu. Terdapat juga kes yang dilaporkan oleh media arus perdana yang mana terdapatnya perniagaan yang menggunakan logo halal untuk produk mereka tetapi hasil dari penyiasatan mendapati bahawa produk tersebut mengandungi alkohol atau asid deoksiribonukleik (DNA) babi diharamkan oleh Islam. Antara kes-kes yang dilaporkan adalah Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM) berkenaan hasil analisis yang dijalankan oleh Jabatan Kimia Malaysia pada sampel produk HP Sos dan Tabasco Pepper Sos telah mengesahkan adanya asid deoksiribonukleik (DNA) babi di dalam kandungan produk tersebut (Revoke Sale of Products found with pig DNA, *The Star*, 17 Jun; Sijil Halal Kerajaan Perlu Tegas, *Utusan Malaysia*, 17 Jun). Manakala, Utusan Malaysia melaporkan bahawa orang Islam diingatkan agar tidak menggunakan mentega *Golden Churn Pure Creamery Butter* selepas JAKIM mengesahkan produk berkenaan tidak halal (*Golden Churn Pure Creamery Butter* tidak Halal, *Utusan Malaysia*, 7 April). Di dalam Utusan Malaysia melaporkan tiga pengarah syarikat Rail Passion Sdn. Bhd. (Rail Passion) didakwa di Mahkamah Majistret atas dua tuduhan menjual kopi mengandungi asid deoksiribonukleik (DNA) babi di kedai minuman, Kluang Rail Coffee tanpa meletakkan pernyataan kewujudannya pada label pembungkusan kopi itu (Tiga Pengarah, Pengilang Kopi DNA Babi didakwa, *Utusan Malaysia*, 20 Mei). Manakala, pengguna Islam dinasihatkan berhati-hati memilih makanan berasaskan roti, pastri dan kek di pasaran selepas JAKIM membatalkan permohonan sijil halal sebuah syarikat pembekal bahan tersebut yang terletak di Eropah yang membekalkan bahan ramuan tidak halal kepada beberapa pasaraya dan restoran terkenal di negara ini (DNA Babi: JAKIM Batal Sijil Halal Syarikat Bekal Ramuan Roti, *Utusan Malaysia*, 18 Mei).

Kertas kerja ini akan cuba untuk melihat dan mengkaji bentuk-bentuk tindakan pentadbiran dalam penyalahgunaan label halal dan sejauh mana ianya membantu dalam melindungi pengguna makanan halal di Malaysia. Seterusnya, kertas kerja ini akan membuat cadangan-cadangan ke arah memperkasakan penguatkuasaan undang-undang berkaitan produk halal. Ini adalah kerana industri produk halal dilihat sebagai satu sumber baru pertumbuhan ekonomi dunia, maka amat perlu keberkesanan penguatkuasaan undang-undang halal dipertingkatkan.

Pihak Berkuasa Berwibawa

Di Malaysia, terdapat pelbagai agensi yang terlibat secara langsung atau tidak langsung dengan isu berkaitan makanan halal. Bagi tujuan pensijilan halal, Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM), Jabatan Agama Islam Negeri (JAIN) dan Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) dinamakan sebagai pihak berkuasa berwibawa di bawah Perintah 3, Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011. Walau bagaimanapun, agensi-agensi lain masih memainkan peranan sekiranya berlaku penyalahgunaan terdapat makanan halal sekiranya penyalahgunaan tersebut melibatkan bidang kuasa agensi terbabit. Sebagai contoh, isu berkaitan kebersihan dan keselamatan makanan adalah di bawah bidang kuasa Kementerian Kesihatan. Sekiranya melibatkan kesalahan di bawah peruntukan perihal dagangan, maka Kementerian Perdagangan Dalam Negeri, Koperasi Dan Kepenggunaan (KPDNKK) boleh mengambil tindakan dan mengeluarkan kompoun untuk kesalahan di bawah Akta Perihal Dagangan 2011.

Perkembangan dalam ruang lingkup undang-undang menyaksikan perubahan besar kepada pelabelan halal di Malaysia. Ini kerana label halal tidak lagi boleh diletakkan sewenang-wenangnya pada produk makanan sebelum mendapat pensijilan halal Malaysia yang hanya boleh dikeluarkan oleh JAKIM/JAIN/MAIN berdasarkan kepada Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011. Ini juga mendatangkan satu lagi cabaran dalam lanskap pensijilan halal Malaysia apabila hanya JAKIM/JAIN/MAIN sahaja yang dinamakan sebagai pihak berkuasa berwibawa dalam pensijilan halal Malaysia. Perkara ini pernah dikritik oleh Kee Sin, Timbalan Presiden Kebangsaan *SMI Association of Malaysia* dengan menyatakan keprihatinannya bahawa JAKIM/JAIN/MAIN tidak akan mampu mengendalikan urusan pensijilan secara praktikal kerana permohonan sedia ada dan pembaharuan sijil halal banyak mengalami masalah walaupun dikawal selia oleh lebih daripada tujuh syarikat pensijilan halal yang diberi mandat oleh JAKIM sebelum pindaan kepada Akta Perihal Dagangan 2017 (Council t.th.). Pandangan beliau ini dikritik kerana usaha mewujudkan pihak berkuasa berwibawa dalam pensijilan halal adalah bagi memastikan kualiti dan reputasi halal Malaysia diiktiraf oleh dunia kerana dikawal selia dengan baik dan tersusun oleh agensi kerajaan iaitu JAKIM berbanding dengan pengurusan pensijilan halal oleh syarikat swasta sebelum pindaan kepada Akta Perihal Dagangan 2017 (Liow 2009: 52).

Sepertimana yang dinyatakan sebelum ini, terdapat pelbagai agensi yang terlibat dalam pensijilan halal di Malaysia. Agensi ini termasuklah JAKIM/JAIN/MAIN, Kementerian Kesihatan Malaysia, Kementerian Perdagangan Dalam Negeri, Koperasi Dan Kepenggunaan (KPDNKK), Jabatan Kimia Malaysia, Jabatan Veterinar dan Jabatan Standard Malaysia (SIRIM).

Sejak 2011, berdasarkan kepada Perintah 3 kepada Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011, hanya JAKIM/JAIN/MAIN diiktiraf sebagai pihak berkuasa berwibawa dalam mengeluarkan sijil halal berdasarkan kepada takrifan halal yang

diperuntukkan di bawah Perintah Perihal Dagangan (Takrif Halal) 2011 (Jalil & Musa 2012: 697). Manakala agensi-agensi lain seperti KPDNKK, Jabatan Kimia Malaysia, Jabatan Veterinar dan Jabatan Standard Malaysia (SIRIM) akan membantu JAKIM dalam perkara-perkara melibatkan pensijilan halal (Syed Marzuki 2012: 160).

Pensijilan Halal Malaysia

Pensijilan halal di Malaysia ditadbir urus oleh beberapa peruntukan undang-undang dan peraturan. Sebagai contoh, Perintah 6, Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011 memperuntukkan bahawa apa-apa makanan yang dilabel dengan label halal perlu dilabelkan dengan label sepertimana yang dinyatakan dalam Jadual Pertama, Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011. Tambahan daripada itu, makanan yang dilabel perlu memenuhi keperluan makanan halal sepertimana yang diperuntukkan dalam Perintah 4 dan 5, Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011.

Selain itu, Standard MS1500:2009 (digubal oleh SIRIM) dan Manual Pensijilan Halal tahun 2011 dan 2014 (digubal oleh JAKIM) juga memperuntukkan keperluan-keperluan khusus untuk pensijilan halal tetapi tiada peruntukan terperinci tentang pelabelan halal. Oleh itu, Peraturan-Peraturan Makanan 1985 akan dirujuk kerana peraturan ini memperuntukkan perincian dalam pelabelan makanan secara umum dan halal label termasuk dalam kategori makanan dan sepatutnya juga tertakluk di bawah Peraturan-Peraturan Makanan 1985.

Selain daripada itu, Perintah 3(1) Perintah Perihal Dagangan (Takrifan Halal) 2011 memperuntukkan bahawa halal boleh digunakan terhadap makanan atau produk sekiranya:

- (i) Bukan dan tidak terdiri daripada atau mengandungi apa-apa bahagian-bahagian haiwan atau perkara yang dilarang oleh undang-undang Islam bagi umat Islam untuk makan atau tidak disembelih mengikut undang-undang Islam.
- (ii) Tidak mengandungi apa-apa yang najis mengikut Hukum Syarak.
- (iii) Tidak memabukkan mengikut Hukum Syarak.
- (iv) Tidak mengandungi mana-mana bahagian anggota badan manusia atau bahannya yang tidak dibenarkan oleh undang-undang Islam.
- (v) Bukan toksik atau bencana kepada kesihatan.
- (vi) Tidak disediakan, diproses atau dikilang dengan menggunakan apa-apa kelengkapan yang tercemar najis.
- (vii) Tidak boleh dalam masa menyediakan, memproses atau menyimpan kenalan, campuran atau berhampiran apa-apa makanan yang tidak memenuhi kehendak perenggan (a) dan (b).

Perintah 4 Perintah Perihal Dagangan (Takrif Halal) 2011 memperuntukkan dua elemen yang perlu dipenuhi sebelum sesuatu makan atau produk boleh ditakrifkan sebagai halal. Elemen pertama ialah apabila makanan atau produk dilabel sebagai halal setelah mendapat pensijilan halal daripada pihak berkuasa berwajib dan selepas segala fi berkaitan pensijilan sepertimana yang diperuntukkan di bawah Perintah 2 Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011 dibayar. Selagi mana makanan atau produk halal tidak memenuhi keperluan pihak yang berkuasa dalam memberikan pensijilan halal, makan atau produk tidak akan diperakukan sebagai halal (Riaz & Chaudry 2004: 188-189; Hanzae & Ramezani 2011: 4).

Elemen yang kedua adalah apabila makanan halal itu dinyatakan sebagai makanan yang sesuai untuk dimakan oleh orang Islam, sama ada dinyatakan secara jelas atau sebaliknya.

Sebagai contoh, penggunaan ayat al-Quran di premis di mana makanan tersebut dijual dan di dalam Perintah Perihal Dagangan disebut sebagai penggunaan halal secara ekspresi di mana label halal tidak digunakan secara nyata tetapi keadaan persekitaran menunjukkan bahawa premis tersebut menjual makanan halal (*Trade Descriptions (Definition of Halal) Order 2011 Order 4(2)*).

Untuk mendapatkan pensijilan halal, Perintah 7.1, Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011 memperuntukkan bahawa pemohon perlu membuat permohonan kepada pihak berwajib dalam pensijilan halal iaitu JAKIM/JAIN/MAIN. Ini kerana hanya JAKIM/JAIN/MAIN yang dinamakan sebagai pihak berkuasa berwajib dalam pensijilan halal di Malaysia (*Trade Descriptions (Certification and Marking of Halal) Order 2011 (n 4) O 3*). Selanjutnya, Perintah 7.2 Akta yang sama memperuntukkan bahawa dalam perkara yang melibatkan pensijilan halal. Ianya perlu juga mematuhi peruntukan yang diperuntukkan dalam standard, prosedur dan pekeliling pensijilan halal yang dikeluarkan oleh JAKIM.

Berdasarkan kepada perkara di atas, boleh disimpulkan bahawa undang-undang berkaitan halal hanya memperuntukkan keperluan umum bagi pensijilan halal. Pemohon perlu membuat permohonan kepada pihak berkuasa berwajib iaitu JAKIM/JAIN/MAIN dan mematuhi Standard MS1500:2009, Manual Pensijilan Halal dan Pekeliling berkaitan Halal yang dikeluarkan oleh JAKIM. Standard dan Manual ini yang memperuntukkan keperluan spesifik bagi pensijilan halal dan jumlah fi yang perlu dibayar bagi setiap permohonan.

Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011 tidak mengandungi panduan terperinci kerana perincian ini telah diperuntukkan dalam Standard MS1500:2009 dan Manual Pensijilan Halal yang dikeluarkan oleh JAKIM. Kebanyakan Undang-undang berkaitan makanan adalah umum dan perincian adalah diperuntukkan dalam manual panduan atau kod amalan yang membuat perincian bagi penghasilan sesuatu makanan sebagai contoh dalam aspek penghasilan makanan, pelabelan dan penjualan makanan (Pointing et al. 2008).

Di antara keperluan yang perlu dipenuhi oleh syarikat sebelum membuat permohonan pensijilan halal adalah memastikan bahawa syarikat mereka berdaftar dengan Suruhanjaya Syarikat Malaysia dan mempunyai lesen sah untuk menjalankan perniagaan (JAKIM 2012, para. 4.7). Selain itu, mereka juga perlu buktikan bahawa mereka hanya mengeluarkan produk halal dan mematuhi segala peruntukan yang diperuntukkan dalam Standard dan manual halal (*Trade Descriptions (Certification and Marking of Halal Fees) Regulations 2011*, n.d.). Selepas syarikat memperolehi kelulusan daripada JAKIM/JAIN/MAIN dalam pensijilan halal, mereka boleh melabelkan produk mereka dengan label halal Malaysia sepertimana yang diperuntukkan dalam Perintah 4 Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011 (JAKIM 2010: 17).

Seterusnya adalah untuk melihat apakah tindakan pentadbiran yang boleh dikenakan dalam kes-kes yang melibatkan penyalahgunaan label halal.

Tindakan Pentadbiran dalam Kes-Kes Melibatkan Penyalahgunaan Label Halal

Seterusnya kertas kerja ini akan melihat tindakan-tindakan pentadbiran yang diambil oleh pihak yang mempunyai otoriti dalam kes-kes yang melibatkan penyalahgunaan label halal di Malaysia. Terdapat lima tindakan yang boleh diambil iaitu notis dan amaran, notis penggantungan, penarikan balik sijil halal, kuasa mendenda dan penutupan premis. Seterusnya, tindakan-tindakan ini akan dibincangkan satu persatu.

(a) Notis dan amaran

Manual Prosedur Pensijilan Halal (Semakan Ketiga) 2014 (Manual 2014) mempreuntukkan beberapa jenis tindakan pentadbiran yang boleh diambil sekiranya berlaku kesalahan-kesalahan yang melibatkan pensijilan halal di Malaysia. Notis dan amaran pada kebiasaannya dikeluarkan atas kesalahan-kesalahan teknikal tanpa melibatkan kesan terhadap status halal terhadap makanan atau produk (JAKIM 2014, para 10.4.1(i)). Kesalahan-kesalahan kecil yang melibatkan kesalahan teknikal yang boleh diberi amaran dan arahan pembedahan oleh pegawai pemantauan melibatkan lapan jenis kesalahan iaitu (JAKIM 2014, para. 10.4.1(i)(a)-(h));

- (i) Kebersihan premis,
- (ii) Kebersihan peralatan,
- (iii) Kebersihan pekerja,
- (iv) Kebersihan persekitaran,
- (v) Kawalan makhluk perosak,
- (vi) Kesalahan-kesalahan lain berkaitan kebersihan dan sanitasi,
- (vii) Pengendali makanan tidak mendapat pelalian anti Typhoid,
- (viii) Gagal mengemukakan dokumen yang dikehendaki oleh pegawai pemeriksa.

Kebiasaannya, kesalahan ini boleh diremedikan dengan segera sekiranya tindakan pembedahan dilaksanakan dengan segera oleh pesalah selepas notis pemantauan dan notis ketidakakuran dikeluarkan (JAKIM 2014, para. 10.4.1(ii)(a)). Amaran supaya pembedahan dibuat serta merta atau dalam tempoh 14 hari atau mana-mana tempoh lain yang pihak berkuasa rasakan sesuai (JAKIM 2014, para. 10.4.1(ii)(b)). Tetapi sekiranya pesalah gagal mematuhi notis dan amaran yang dikeluarkan, kesalahan itu akan menjadi besar atau serius dan ia akan memberi implikasi yang lain (JAKIM 2014, para. 10.4.1(ii)(b)).

Namun, sekiranya masih tiada tindakan pembedahan, pegawai pemeriksa perlu melakukan pemeriksaan susulan selepas tamat tempoh yang ditetapkan (jika perlu). Jika tindakan pembedahan ini gagal dilaksanakan dalam tempoh tersebut, Notis Penggantungan Sijil akan dikeluarkan dan sijil pengesahan halal akan digantung (JAKIM 2014, para. 10.4.1(ii)(b)). Selanjutnya, status sijil halal yang digantung akan ditentukan oleh Panel Pengesahan Halal (JAKIM 2014, para. 10.4.1(ii)(b)).

Data terkini menunjukkan 448 amaran dikeluarkan pada tahun 2012, 43 pada tahun 2013 dan 110 pada tahun 2014 ((Data yang diterima melalui email oleh penulis pertama pada 15 Mei 2015 dari JAKIM). Data ini menunjukkan pengurangan terhadap jumlah amaran yang dikeluarkan pada tahun 2013 tetapi meningkat kembali pada tahun 2014. Walaupun ada peningkatan tapi jumlahnya lebih rendah daripada amaran yang dikeluarkan pada tahun 2012. Notis dan amaran ini boleh membantu dalam mengurangkan kesalahan-kesalahan kecil yang melibatkan pensijilan halal.

Tambahan kepada Manual 2014, Seksyen 10 Akta Makanan 1983 juga memperuntukkan kuasa kepada Kementerian Kesihatan Malaysia untuk mengeluarkan notis dan amaran terhadap kesalahan berkaitan kebersihan makanan dan makanan halal juga tidak terkecuali dalam aspek ini. Seksyen 10(1) memperuntukkan:

Jika Pengarah atau seseorang pegawai diberi kuasa olehnya dalam hal tertentu ini berpuas hati, mengikut pemeriksaannya sendiri atau laporan seorang pegawai diberi

kuasa, bahawa apa-apa premis makanan, atau apa-apa perkakas yang digunakan bagi atau yang berkaitan dengan penyediaan, pengawetan, pembungkusan, penyimpanan, pengiriman, pengedaran atau penjualan makanan, adalah dalam keadaan yang tidak mematuhi apa-apa kehendak kebersihan dan kesucian yang dinyatakan dalam peraturan-peraturan yang dibuat di bawah Akta ini, dia boleh, melalui surat cara bertulis yang disampaikan kepada tuan punya, pemunya atau penduduk premis itu, atau tuan punya atau pemunya perkakas itu, memerintahkan supaya premis atau perkakas itu dibersihkan dan disucikan sehingga memuaskan hati pegawai diberi kuasa dalam tempoh yang dinyatakan dalam surat cara itu.

Berdasarkan peruntukan ini, Kementerian Kesihatan juga boleh mengeluarkan notis dan amaran kepada pemilik premis makanan halal untuk mematuhi peraturan kebersihan makanan.

(b) Penggantungan sijil halal

Peruntukan di dalam Manual 2014 memberikan kuasa kepada pihak berkuasa berwajib iaitu JAKIM/JAIN/MAIN untuk menggantung sijil halal sekiranya notis yang diisukan untuk kesalahan kecil tidak diambil tindakan sewajarnya atau melibatkan kesalahan-kesalahan besar. Kesalahan besar ditakrifkan sebagai kesalahan teknikal yang lebih besar dibandingkan dengan kesalahan kecil. Implikasi kepada kesalahan jenis ini adalah penggantungan sijil halal diikuti oleh perbincangan dan penemuan oleh Jawatankuasa Halal JAKIM sama ada menggugurkan sijil halal syarikat tersebut atau membenarkan mereka terus menggunakan sijil halal (JAKIM 2010).

Contoh kesalahan teknikal yang boleh dikenakan tindakan penggantungan Sijil Pengesahan Halal Malaysia oleh pegawai pemeriksa dan perlu dikemukakan kepada Panel Pengesahan Halal untuk keputusan muktamad adalah seperti berikut (JAKIM 2014, para. 10.4.2):

- (i) Perubahan/penambahan pembekal/pengeluar yang tidak mendapat pengesahan halal dari JAKIM/ MAIN/ JAIN,
- (ii) Perubahan/ penambahan pembekal/pengeluar yang tidak mendapat pengesahan halal dari badan pensijilan halal luar negara yang diiktiraf.
- (iii) Menggunakan logo halal Malaysia pada produk yang tidak terdapat di dalam Sijil Pengesahan Halal Malaysia,
- (iv) Pemalsuan sijil halal atau penyalahgunaan logo halal Malaysia,
- (v) Meminjam atau menyerahkan sijil pengesahan halal asal kepada premis atau syarikat lain,
- (vi) Mengubahsuai maklumat yang terdapat pada Sijil Pengesahan Halal Malaysia,
- (vii) Menukar atau menambah bahan ramuan yang telah diisytiharkan di dalam borang permohonan tanpa kebenaran bertulis daripada JAKIM/MAIN/JAIN,
- (viii) Tiada pekerja Muslim di kawasan pemprosesan/dapur,
- (ix) Mengguna dan mempamerkan sijil pengesahan halal yang tamat tempoh,
- (x) Alat/unsur penyembahan agama terletak di kawasan pemprosesan/dapur,
- (xi) Tidak mematuhi mana-mana piawaian halal Malaysia yang berkaitan, dan
- (xii) Gagal mematuhi arahan pembetulan kesalahan kecil.

Terdapat banyak contoh kesalahan-kesalahan besar seperti ini yang dilakukan oleh syarikat yang mengeluarkan produk halal sepertimana yang telah dibincangkan dalam sebelum ini di bawah penyalahgunaan label halal.

Tindakan yang akan diambil oleh pegawai pemeriksa apabila melibatkan kesalahan besar di mana sijil pengesahan halal digantung dan Notis Pemantauan, Notis Ketidakkuratan dan Notis Penggantungan Sijil Pengesahan Halal akan dikeluarkan kepada syarikat. Laporan penggantungan akan dikemukakan kepada Panel Pengesahan Halal untuk keputusan muktamad sama ada syarikat perlu dibuat pemeriksaan semula; atau sijil halal dikembalikan semula; atau sijil halal tersebut ditarik balik (JAKIM 2014, para. 10.4.2(iii)).

Sekiranya syarikat gagal mematuhi arahan pembedahan oleh Panel Pengesahan Halal, maka sijil pengesahan halal akan ditarik balik dan JAKIM/JAIN akan menyenaraikan syarikat-syarikat yang digantung sijil pengesahan halal di dalam portal halal (JAKIM 2014, para. 10.4.2(iii)).

(c) **Penarikan balik sijil halal**

Tindakan penarikan balik sijil halal boleh berlaku sekiranya syarikat melakukan kesalahan yang melibatkan kesalahan serius. Kesalahan serius ditakrifkan di dalam Manual 2014 sebagai kesalahan yang melibatkan kesalahan teknikal dan kesalahan Syariah (JAKIM 2014, para. 10.4.2(iii)).

Kesalahan syariah ialah kesalahan yang melibatkan hukum syarak seperti pengesahan status haram oleh autoriti agama yang diiktiraf terhadap ramuan atau peralatan, Penggunaan bahan haram, percampuran/penyimpanan antara bahan halal dengan bahan haram, penyimpanan produk halal dengan produk haram, peralatan yang digunakan bercampur aduk antara halal dan haram, memproses haiwan yang tidak sempurna sembelihan atau tidak sempurna mati dan penggunaan alat *stunning* sehingga boleh menyebabkan haiwan mati (JAKIM 2014, para. 10.4.2(i)).

Kesalahan teknikal ialah kesalahan yang tidak melibatkan hukum syarak namun kesalahannya serius seperti perpindahan premis/kilang tanpa memaklumkan kepada JAKIM/MAIN/JAIN, perubahan pengurusan dan nama syarikat tanpa memaklumkan kepada JAKIM/MAIN/JAIN, penyembelih dan pemeriksa tidak bertauliah atau tauliah penyembelih tamat tempoh, kejutan (*stunning*) bagi pelalihan haiwan tidak mengikut standard yang ditetapkan, alat kejutan (*stunner*) dikawal oleh pekerja bukan muslim, membawa masuk bahan haram ke premis atau syarikat yang telah mendapat sijil pengesahan halal Malaysia, menggunakan bahan terlarang yang dikuatkuasakan di bawah Akta Makanan dan Undang-undang berkaitan (JAKIM 2014, para. 10.4.3(ii)).

Makanan akan menjadi tidak halal apabila berlaku percampuran dengan bahan tidak halal. Namun, secara teknikal, makanan halal juga boleh dianggap tidak halal sekiranya penyediaannya tidak memenuhi Standard dan Manual Pensijilan Halal Malaysia walaupun tiada bahan tidak halal terkandung di dalam makanan tersebut.

Selanjutnya, ia akan menjadi kesalahan syariah sekiranya bahan tidak halal dicampurkan kepada makanan halal. Contohnya memasukkan alkohol ketika penyediaan makanan. Terdapat insiden di mana premis makanan mencampurkan alkohol di dalam masakan yang dihidangkan kepada orang Muslim ketika menyediakan juadah berbuka puasa (“Chef Muslim Mesti Dalam Hukum Halal, Haram” t.th.). Persatuan Pengguna Pulau Pinang juga pernah melaporkan insiden seperti ini tanpa pengetahuan pengguna (Persatuan Pengguna Pulau Pinang 2006: 41).

Bagi kesalahan serius ini, sijil halal mereka akan ditarik balik dan mereka perlu berhenti dari menggunakan sijil dan label halal serta merta (JAKIM 2014, para. 10.4.3(iii)).

(d) Kuasa untuk mengenakan denda/kompaun

Tindakan pentadbiran seterusnya yang boleh dikenakan bagi kes penyalahgunaan label halal adalah tindakan kompaun. Seksyen 63(1) Akta Perihal Dagangan 2011 memperuntukkan tawaran kompaun atau denda bagi kesalahan-kesalahan tertentu. Kesalahan di bawah penyalahgunaan label halal juga adalah satu bentuk kesalahan yang boleh dikompaunkan. Peruntukan Seksyen 63 Akta Perihal Dagangan 2011 adalah seperti berikut:

- (1) Pengawal boleh, dengan keizinan bertulis Pendakwa Raya, mengkompaun apa-apa kesalahan yang dilakukan oleh mana-mana orang di bawah Akta ini dengan menerima daripada orang yang melakukan kesalahan itu, suatu jumlah wang yang tidak melebihi denda maksimum bagi kesalahan itu dalam apa-apa masa yang dinyatakan dalam tawaran kompaun itu.
- (2) Sesuatu tawaran di bawah subseksyen (1) boleh dibuat pada bila-bila masa selepas kesalahan itu dilakukan tetapi sebelum apa-apa pendakwaan baginya dimulakan, dan jika amaun yang dinyatakan dalam tawaran itu tidak dibayar dalam masa yang dinyatakan dalam tawaran itu, atau dalam apa-apa masa lanjutan yang diberikan oleh Pengawal, pendakwaan bagi kesalahan itu boleh dimulakan pada habis tempoh masa yang ditetapkan dalam tawaran terhadap orang yang kepadanya tawaran itu dibuat.
- (3) Apabila diterima bayaran di bawah subseksyen (1), tiada pendakwaan boleh diambil terhadap orang itu berkenaan dengan kesalahan itu.

KPDNKK telah menawarkan sebanyak 99 kompaun dari tahun 2005 hingga 2010 dan 13 kompaun dari tahun 2011 hingga 2014 (Data yang diterima melalui email oleh penulis pertama pada 20 Mei 2015 dari KPDNKK). Walaupun ada penurunan terhadap jumlah kompaun yang dikeluarkan, ini adalah berkemungkinan disebabkan tempoh transisi terhadap pindaan Akta Perihal Dagangan 2011 yang baru dipinda terutamanya dalam aspek perakuan dan penandaan halal serta takrifan halal.

JAKIM/JAIN/MAIN tidak boleh mengeluarkan kompaun dan ini adalah di bawah bidang kuasa KPDNKK. Maka, boleh juga dispekulasikan bahawa jumlah kompaun yang dikenakan adalah rendah berbanding tahun sebelumnya adalah kerana pihak berkuasa berwajib yang diperuntukkan oleh undang-undang adalah JAKIM/JAIN/ MAIN tetapi yang berkuasa memberikan kompaun adalah KPDNKK dan mungkin wujud ketidakselarasan dalam pemantauan penyalahgunaan label halal.

Tambahan daripada itu, Kementerian Kesihatan Malaysia juga mempunyai kuasa untuk mengenakan kompaun di bawah Akta Makanan 1983 dan Peraturan-Peraturan Makanan 1985.

(e) Penutupan premis

Tindakan pentadbiran lain yang boleh dikenakan oleh pihak berkuasa sekiranya berlaku penyalahgunaan dalam pensijilan halal ialah arahan penutupan premis. Seksyen 11 Akta Makanan 1983 memperuntukkan yang pihak berkuasa boleh mengarahkan penutupan sesuatu premis makanan untuk tempoh tidak melebihi 14 hari bagi memastikan pematuhan terhadap keperluan kebersihan. Peruntukan undang-undang ini adalah di bawah bidang kuasa

Kementerian Kesihatan Malaysia yang melibatkan premis makanan secara umum dan termasuk juga premis makanan yang menyediakan makanan halal sekiranya premis tersebut tidak bersih.

Pihak berkuasa berwibawa dalam pensijilan halal seperti JAKIM/JAIN/MAIN tidak mempunyai kuasa untuk mengarahkan penutupan premis walaupun berlaku ketidakpatuhan kepada keperluan pensijilan halal. Mereka hanya berkuasa menggantung atau menggugurkan sijil halal syarikat terbabit sahaja berdasarkan kesalahan-kesalahan yang diperuntukkan di bawah Manual 2014.

Oleh sebab itu kerjasama dengan agensi-agensi kerajaan yang lain amat penting bagi memastikan penyalahgunaan sijil atau pelabelan halal dapat ditangani secara berkesan.

Dapatan dan Penutup

Terdapat pelbagai tindakan pentadbiran yang boleh diambil terhadap syarikat atau individu yang menyalahgunakan pelabelan halal dan ini memberi pilihan kepada pihak berkuasa untuk mengenalpasti tindakan pentadbiran yang paling sesuai untuk diambil sekiranya berlaku penyalahgunaan label halal terhadap makanan (Ahmad & Zulzaidi 2012: 274).

Walau bagaimanapun, JAKIM/JAIN/MAIN selaku pihak berkuasa berwibawa dalam pensijilan halal hanya mampu mengeluarkan notis amaran, menggantung sijil halal atau menarik balik sijil halal yang dikeluarkan. Kompaun atau arahan penutupan premis tiada dalam bidang kuasa JAKIM/JAIN/MAIN dan arahan perlu datang daripada KPDNKK atau Kementerian Kesihatan. Koordinasi antara agensi-agensi kerajaan yang terlibat dalam pensijilan halal adalah penting kerana banyak agensi kerajaan yang terlibat (Hadijah et al. 2012: 760). Walaupun JAKIM mengetuai agensi-agensi kerajaan ini dalam isu halal, namun JAKIM tiada kuasa penguatkuasaan.

Namun demikian, sejauh manakah keberkesanan tindakan pentadbiran ini dalam menangani penyalahgunaan sijil dan label halal? Ada kemungkinan syarikat yang terlibat dalam penyalahgunaan label halal atau pun sijil halal telah di tarik balik boleh membuat permohonan sijil halal menggunakan syarikat baru. Sekiranya perkara ini berlaku, yang menjadi mangsa adalah pengguna kerana makanan atau produk yang dipasarkan adalah tidak halal tetapi dilabelkan sebagai halal masih lagi beredar di pasaran.

Sudah tiba masanya kerajaan mengambil langkah-langkah segera bagi menangani isu halal ini kerana ia mempunyai implikasi yang besar kepada masyarakat Islam. Sekiranya masalah kelemahan undang-undang ini dapat diatasi, tidak mustahil Malaysia bakal menjadi model kepada negara-negara Islam yang lain di seluruh dunia dalam mengangkat industri halal sebagai sumber baru kekuatan ekonomi negara-negara Islam.

Fungsi JAKIM sebagai agensi yang bertanggungjawab mengeluarkan sijil halal harus diperkasakan. JAKIM sepatutnya menjadi agensi tunggal dalam mengawal selia isu-isu halal di Malaysia. Sehubungan dengan itu, bidang kuasa JAKIM seharusnya mencakupi aspek pensijilan, penyeliaan dan penguatkuasaan.

Selain itu, aspek pendidikan kepada pengguna dan peniaga harus dipergiatkan bagi memberi kefahaman dan kesedaran kepada golongan ini kepentingan dan keuntungan mendapat sijil halal kepada produk-produk mereka.

Bibliografi

- Ahmad Hidayat Buang & Zulzaidi Mahmud. 2012. Isu dan cabaran badan pensijilan halal di Malaysia (The issues and challenges of halal certification bodies in Malaysia). *Jurnal Syariah* 3(20): 271-88.
- Akta Makanan 1983.
- Akta Perihal Dagangan 2011.
- Anon. t.th. Chef Muslim Mesti Dalami Hukum Halal, Haram. <http://halaqah.net/v10/index.php?PHPSESSID=ju769qbiklvn1h8kpb21b875i3&topic=9551.0> [Accessed January 29, 2015].
- Council, Halal Research. t.th. Halal News: Allow More Bodies to Undertake Halal Certification, Says SMI Association. <http://halalrc.blogspot.co.uk/2011/11/allow-more-bodies-to-undertake-halal.html> [Accessed October 13, 2015].
- Faridah Jalil & Nurhafilah Musa. 2012. Halal products – Malaysian Constitution perspective. Dlm. *INHAC 2012*. Kuala Lumpur, Malaysia: UPM.
- Hadijah Iberahim, Rohana Kamaruddin & Alwi Shabudin. 2012. Halal development system: the institutional framework, issues and challenges for halal logistics. Dlm. *2012 IEEE Symposium on Business, Engineering and Industrial Applications Halal*, 760-765.
- Hanzaee, Kambiz Heidarzadeh, & Mohammad Reza Ramezani. 2011. Intention to halal products in the world markets. *Interdisciplinary Journal of Research in Business* 1(5): 1-7.
- JAKIM. 2010. Frequently asked questions about Malaysian Halal Certification. www.jakim.gov.my.
- JAKIM. 2012. *Malaysian Halal Certification Manual 2011 (Second Revision)*.
- JAKIM. 2014. *Malaysia Halal Certification Manual 2014*.
- Liow, Joseph Chiyong. 2009. *Piety and Politics*. USA: Oxford University Press.
- MS 1500:2009: The Malaysian Standard entitled Halal Food: Production, Preparation, Handling and Storage – General Guide.
- Mustafa Afifi Ab Halim & Kamilah Wati Mohd. 2012. Keberkesanan penguatkuasaan undang-undang berkaitan produk halal bagi perlindungan pengguna. Dlm. *Proceedings of Seminar Persidangan Fiqh Muamalah Dan Isu-Isu Fiqh Semasa 2012*, edited by UKM Faculty of Islamic Studies, 1–11. Cherating, Pahang.
- Mustafa Afifi Ab Halim & Mohd Mahyeddin Mohd Salleh. 2012. The possibility of uniformity on halal standards in Organization of Islamic Countries (OIC) Country. *World Applied Science Journal* 17: 6-10.
- Perintah Perihal Dagangan (Perakuan dan Penandaan Halal) 2011.

Perintah Perihal Dagangan (Takrif Halal) 2011.

Persatuan Pengguna Pulau Pinang. 2006. *Panduan Halal Haram*. Pulau Pinang, Malaysia: Persatuan Pengguna Pulau Pinang.

Pointing, John, Yunes Teinaz, & Shafi Shuja. 2008. Illegal labelling and sales of halal meat and food products. *Journal of Criminal Law*: 206-214.

Rezai, Golnaz. 2008. Consumers' confidence in halal labeled manufactured food in Malaysia. Thesis, Universiti Putra Malaysia.

Riaz, Mian N., & Muhammad M. Chaudry. 2004. *Halal Food Production*. Boca Raton: CRC Press.

Syed Marzuki & Sharifah Zannierah. 2012. Understanding restaurant managers' expectations of halal certification in Malaysia. University of Canterbury. <http://ir.canterbury.ac.nz/handle/10092/6867>.

Wilson, A.J, & Liu, J. 2010. Shaping the halal into a brand. *Journal of Islamic Marketing* 1(2): 107-123.